

Nr 870

Av herr Nordstrandh, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 68, angående vissa frågor rörande lärarutbildning.

(Lika lydande med motion nr 714 i Första kammaren)

Det har i olika instanser vid ett flertal tillfällen påtalats att utbildningsresurserna inte står i nivå med efterfrågan och att bristsituationen blir än värre till följd av den allt snabbare stegringen i efterfrågan på lärare som grundskolans införande, den nya fackskoleorganisationen och en expanderande gymnasieundervisning medför. För närvarande är ungefär 40 % av 17-åringarna i Sverige skolelever, men man måste räkna med att denna siffra kommer att stiga till 70 % redan före 1970.

I dag står vi mitt uppe i en lärarbrist, som om den förvärras närmar sig katastrof. Från många håll i landet rapporteras kraftiga brister inte bara på de högre stadierna utan också i fråga om mellanstadielärarna. Alla åtgärder för att snabbt komma i gång med en kraftigare utexaminering av nya lärare är därför givetvis tacknämliga, men det räcker inte i detta sammanhang med att tillhandahålla provisorier för att hålla skolan något så när i gång. Utvecklingen går snabbt framåt, och provisorierna hinner knappt påbörjas förrän de vidtagna åtgärderna visar sig vara otillräckliga.

I proposition nr 68 uttalar chefen för ecklesiastikdepartementet beträffande behovet av folkskollärare att underlaget för ett ställningstagande är osäkert. Därför säger sig departementschefen anse att utbildningskapaciteten, såvitt gäller folkskollärare, tills vidare bör hållas på en hög nivå och föreslår för nästkommande budgetår en kapacitetsökning i förhållande till innevarande budgetår med tre intagningsavdelningar.

Jag anser att ovannämnda kapacitetsökning är acceptabel med utgångspunkt från det nu gällande delningstalet 30 på grundskolans mellan- och högstadium. Utgår man från ett lägre delningstal är det vår åsikt att utbildningskapaciteten måste utökas i större utsträckning än vad departementschefen föreslagit.

En minskning av klasserna på grundskolans mellan- och högstadium är enligt min mening en av de betydelsefullaste åtgärderna i strävan att förverkliga en bra skola. De stora klasser som hittills varit regel har med säkerhet lagt hinder i vägen för många lärare att individualisera sin undervisning. I klasser med litet elevantal främjas en på personlig kontakt mellan lärare och elev framvuxen god klassanda och arbetsdisciplin. För att nå där-

hän får elevantalet inte vara större än att läraren har tillfälle att ta hänsyn till varje elevs egenart och möjligheter. Då först blir det ett riktigt och gott samarbete mellan lärare och elev.

Viktigt är också att färre elever i klassen möjliggör ett gott samarbete mellan skola och hem i de enskilda fallen. Detta samarbete har med rätta tillmätts stor betydelse för framtidens skola. En nära nog självklar konsekvens av ett minskat antal elever per klass är en förbättring i disciplinsituationen. Det bör erinras om att disciplinläget i den obligatoriska skolan för närvarande inger starka bekymmer. Det stora antalet elever per klass och de växande skolenheterna bidrar till att skapa en anonymitet kring de enskilda individerna, som befördrar upplösningstendenser i disciplinläget.

Med anledning av ovanstående synpunkter anser jag, att målsättningen bör vara att under perioden t. o. m. läsåret 1970/71 successivt genomföra en förändring av delningstalen för elevantalet i klasserna på grundskolans alla stadier så att ovan nämnda läsår i samtliga klasser inom grundskolan delningstalet 25 normalt icke får överskridas.

Med denna norm som utgångspunkt för beräkningen av utbildningskapaciteten för folkskollärare föreslår jag i likhet med departementschefen, att intagningen på 2-årig folkskollärlinje nästkommande budgetår skall omfatta 24 avdelningar. Beträffande den 4-åriga linjen yrkar jag emellertid övergångsvis på ett jämfört med innevarande budgetår oförändrat antal avdelningar.

Detta förslag innebär jämfört med departementschefens yrkande en ökning av utbildningskapaciteten för folkskollärare med två avdelningar.

Av vårt ställningstagande till ett sänkt delningstal i grundskolan följer även att utbildningen av ämneslärare på högstadiet måste utökas. Detta berör vidareutbildningen av det stora antalet folkskollärare, vilka tjänstgör på högstadiet, den decentraliserade akademiska utbildningen, den akademiska undervisningen per korrespondens och den praktisk-pedagogiska utbildningen vid lärarhögskolorna. Även den samordnade ämnesteoretiska och praktisk-pedagogiska lärarutbildningen vid Umeå universitet varom förslag läggs fram i proposition nr 74 är i detta sammanhang relevant. Till den sistnämnda formen för lärarutbildning återkommer jag emellertid i samband med vår behandling av proposition nr 74.

Beträffande vidareutbildningen av folkskollärare anser jag, att de ca 2 000 folkskollärare som för närvarande tjänstgör på högstadiet, snarast möjligt bör beredas möjlighet att genom vidareutbildning vinna behörighet för ordinarie ämneslärartjänst. Den ökning av antalet av denna kategori ämneslärare som skulle bli följden av en sådan aktion skulle ändå före 1970 rymmas inom ramen för den s. k. 40-procentregeln med beaktande av det ovan föreslagna delningstalet som norm för beräkningen av lärarkapaciteten.

Den decentraliserade akademiska utbildningen bör intensifieras ytterligare, dock under beaktande att kunskapskraven ej sänkes med sämre kom-

petens som följd jämfört med den som erhålles vid universiteten och högskolorna.

Skolöverstyrelsen beräknar för budgetåret 1964/65 medelsbehovet under anslaget: *Särskilda lärarutbildningsåtgärder* till 5 781 000 kr. Fördelningen av kostnaderna på olika verksamhetsformer redovisas på sidan 99—100 i proposition nr 68. Vi ansluter oss till skolöverstyrelsens förslag med undantag av punkterna 6 (s. 99) och 10 (s. 100).

Mitt förslag

6. Anordnande av en terminskurs i vardera av ämnena matematik, fysik, kemi, kristendomskunskap, modersmålet, historia och samhällskunskap	280 000 kr.
10. Anordnande av ytterligare 6 regionala akademiska ettbetygskurser	360 000 kr.

Kapaciteten för praktisk-pedagogisk utbildning av ämneslärare svarar innevarande år mot efterfrågan på utbildningsplatser. Den expansion av utbildningen som måste ske under 1960-talet orsakar emellertid att en ökning även inom detta område blir nödvändig. Den lärarhögskola som i proposition nr 68 föreslås bli inrättad i Uppsala bidrager med en ökning av intagningskapaciteten med 40 lärarkandidater per termin, vilket dock sker på bekostnad av upphörandet med den praktiska lärarkursen vid Katedralskolan i Uppsala (s. 35 i prop.). Enligt min mening finns det i Uppsala utrymme för både den praktiska lärarkursen och den praktisk-pedagogiska undervisningen vid den nya lärarhögskolan. För de kurser som igångsättes på höstterminen har hittills ett större antal inträdessökande redovisats än vad fallet är beträffande de på vårterminen påbörjade kurserna. En anpassning till denna tendens skulle enligt min mening kunna ske så till vida att en utökning av den på hösten påbörjade kursverksamheten vidtages. Eventuellt kan ytterligare läroverk disponeras i detta hänseende i varje fall vad beträffar höstkurserna.

I motion 871/1963 i andra kammaren föreslogs inrättande av biträdande rektorstjänst vid lärarhögskolorna i Stockholm och Malmö. I sitt utlåtande nr 132 s. 50 uttalar statsutskottet att det är angeläget att Kungl. Maj:t överväger möjligheterna att föreslå riksdagen en mera permanent avlastning av rektors arbetsbörda.

I sina äskanden för året 1964/65 har skolöverstyrelsen ånyo upprepat sitt tidigare förslag om inrättande av biträdande rektorstjänst vid vardera lärarhögskolan i Stockholm, Göteborg och Malmö. Behovet av dessa tjänster är enligt min mening klart verifierat. Att invänta ytterligare undersökning av behovet av biträdande rektor torde inte vara nödvändigt.

De motiveringar som anförts i ovannämnda motion 871/1963 redovisas här ånyo:

Om rektor skall utnyttja välkvalificerade krafter för biträdande rektors-

uppgifter på sätt departementschefen föreslår, kan man utgå från att dessa krafter redan tidigare hårt engagerats för kvalificerat arbete. De torde därför få en kvantitativt så stor arbetsbörda att kvaliteten kan komma att bli lidande härav. Vidare torde det ovedersägligen komma att medföra, att rektors egen arbetsbörda inte kommer att minska i den utsträckning som är avsett, eftersom han under alla förhållanden måste stå som ensam ansvarig även för det arbete, som han kan lasta på andra befattningshavare. Under den mognadsperiod av yttersta betydelse för vår skolas framtid, vari vi nu befinner oss, torde det få anses vara ett primärkrav, att de främsta ledarna för lärarutbildningen i landet verkligen får möjlighet att ägna sig helt åt lärarutbildningens centrala och vitala problem. För att så skall kunna ske måste staten vara beredd att satsa på att skaffa den kvalificerade hjälp med fullt tjänstemannaansvar som bland annat inrättandet av här ifrågakvarande nya befattningar innebär.

Givetvis måste instruktion för vederbörande tjänsteman utarbetas av skolöverstyrelsen efter lärarhögskolornas hörande. Men några av de gränsuppgifter mellan rent administrativt och pedagogiskt arbete från vilka lärarhögskolornas chefer bör kunna frikopplas eller erhålla effektiv hjälp genom inrättande av föreslagna tjänster kan redan här nämnas.

1) Biträdande vid åhörande av lektioner för att skapa största möjliga kontinuitet vid lektionsbedömning.

2) Uppgörande av förslag till tjänstefördelning och i samband därmed framräkning av behovet av lärartimmar och lärare. Kontaktarbete mellan högskolan, övningsskolor och övriga skolor, som kan beröras av tjänstefördelningen. Schemaplanering.

3) Organisationsarbete avseende den praktiska lärarutbildningen och avseende konferenser mellan rektor och olika kategorier av lärarutbildare.

4) Vikariat vid förfall för rektor, varigenom större kontinuitet och effektivitet erhålles, än då tjänsteman med helt andra ordinarie tjänsteuppgifter måste anlitas i dessa sammanhang. För lärarutbildningsanstalter är detta en ytterst viktig aspekt.

Med anledning av det ovan anförda hemställs,

att riksdagen måtte besluta

1) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala att elevintagningen till tvåårig folkskollärarutbildning från och med budgetåret 1964/65 skall omfatta 24 avdelningar,

2) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala att elevintagningen till fyraårig folkskollärarutbildning från och med budgetåret 1964/65 skall omfatta 6 avdelningar,

3) att till Särskilda lärarutbildningsåtgärder för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av 6 061 000 kronor,

4) att till *Avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m.* för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 9 130 000 kronor,

5) om inrättandet av en tjänst som biträdande rektor i ABp 27 vid var och en av lärarhögskolorna i Stockholm, Göteborg och Malmö.

Stockholm den 7 april 1964

Ove Nordstrandh